

Užteka teka šviesi saulelė prie GIRGŽDUTĖS KALNO TAUTUOSAKA

Krašto tyrimo darbe dalyvauja įvairiausių specialybių žmonės, pradedant moksleiviais ir baigiant mokslininkais. Efektyviausia kraštotyriminių veiklos forma yra kompleksinės ekspedicijos. Pirmoji kompleksinė ekspedicija buvo suorganizuota 1963 m. Varėnos rajono Zervynų kaime. Idėja kompleksškai tyrinėti atskiras mūsų krašto vietas kilo dar anksčiau – 1962 metais. Tų metų rugpiūčio mėnesį nedidelė entuziastų grupė (Viliaus universiteto absolventai I. Lukšaitė, Z. Pocius, N. Vėlius, Dailės instituto absolventė V. Sližytė ir muzikologas B. Uginčius), pasiūlė įvairiapusiškai patyrinėti vieną kurį nors Lietuvos kampelį. Jų kelias pasuko į Žemaitiją. Ta grupelė jaunų žmonių nuvyko prie padavimais apipinto Girgždutės kalno (Telšių r., Gardiškės apyl.) ir čia daugiau kaip savaitę rinko etnografinę bei tautosakinę medžiagą. Tos išvykos metu gimė to krašto gyventojų buitės, šeimos, ūkio darbų ir kalendorinių švenčių 224 puslapių apimties aprašas, buvo nubraižyta apie 50 pastatų planų, mažosios liaudies architektūros ir namų apyvokos daiktų, nupiešta kelios dešimtys audinių, užrašyta apie 1 200 dainų, pasakų, padavimų ir kitų tautosakos kūrinių. Tautosaka čia buvo rinkta jau ir anksčiau – 1959, 1960 m. bei 1962 m. balandžio mėnesį. Visa surinkta etnografinė ir tautosakinė medžiaga yra saugoma Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Tautosakos rankraštyne (LRT).

Publikaciją „Kraštotyros“ leidinyje pristatęs etnologas Norbertas Vėlius rašė, kad leidinyje skelbiama nedidelė dalis tais 1962-aisiais metais surinktos medžiagos ir kad ji gali būti įdomi mūsų liaudies kultūros tyrinėtojams ir visiems skaitytojams. Įdomu tai, kad visi tekstai toje publikacijoje buvo pateikti ta kalba, kuria ir užrašyti – žemaičių dūnininkų. Tokia kalba tuos tekstus skelbiame ir

dabar. Pakoreguota tik rašyba. Tai atlikta pagal kalbininkų Juozo Pabrėžos ir Alekso Girdenio parengtus žemaičių rašybos pagrindus.

GIRGŽDUTIS APILINKIU PADAVIMĀ

MERGA GIRGŽDUTĖS EŽERĖLĪ

Čia, ož Sinkaus, Girgždutas kalni, ežerėlis bova. Dabar ons ir ožžielis. Vo kita karta bova adars. Ir tin sedieji merga tuoki ir šonėli torieji. Ana sedieji ont skrīniuos, vuo ta skrīnie plūdoriava. Ir visi ēji žiūrieti. Ir atėji Karklieno klebuons. Atėji Karklieno klebuons i klaus, saka:

– Kuo to dabar nuori, kad čia siedī? Kāp tavi galietū išimti iš tuo ežera?

Ana ir saka:

– Ateikit so viso bažničis parunko ir moni tada išimsit.

No ir anī atėji. Mona tievėlis nēši liktarna. Atėji so viso parunko par Sekmines. Ana ir saka tam klebuonū:

– Vo so kū žvakes nošnīpšti?

Vo anī ožmirša atsinešti ton šnīpštoka, kor rēk žvakes nošnīpšti. Klebuons parpīka, saka, skaiti skaiti knīga – vo ana skinda skinda ir noskinda. Ir anuos nebišiemī.

Kāp ana noskinda, tas ežeroks ir ožžieli.

Papasakuoję BIELSKIENE ELĒNA, 62 metu omžiaus, gīvenusi Nevardienu kaimė. Teksts LTR 3561(4)

KARALIENĖ GIRGŽDUTIS EŽERĖLYJE

Ont Girgždutis kalna bova ežeroks. Ir Pagirgždutis vīrā mati: bova skrīnie ketvirtainiška, didžiausi. Karalieni ont anuos sedieji, verpi. Ir šonoks jūds... Anī kasi, nuorieji ton ežeroka noleisti ir ton skrīi paimti. Iš naktis rada akmini ožritinta ont tuo rava. Ir apsisapnava anīms, kad nakaskit, vo būs vesus Pagirgždutis vondinio apleists. Ir nabkasi.

Kap anī patis nabiškasi, noēji i Varnius pri klebuona. Ir atėji klebuons. Bažničis karūnas mažikes, liktarnas atseneši – so visa parunka. Tūmet anū kažkas paklausi:

– Vo šnīpštoka žvakiems gesinti ar atsinešē?

Žvilgt žvilgt klebuons i zakristijuona, zakristijuons – i klebuona. Nator.

Ir pradinga ta skrīnie.

Papasakuojė BRUSKIENE JULĖ, 62 metu omžiaus, gīvenusi Vašilienu kaimė. Teksts LTR 3578(258).

DURIS ANT GIRGŽDUTIS KALNA

Visi saka, kad čia, ant kalna, vis baršk, kap doris. Neatsirada tuoki, kad eitu žiūrieti. Gal ir užborts ir. Vo ton kalna, saka, milžinā sopili.

Papasakuojė NORKIENĖ ANTANINA, 56 metu omžiaus, gīvenusi Pagirgždutės kaimė. Teksts LTR 3563(95).

ŠVEDĀ GIRGŽDUTIS KALNĖ

Tas kalns ir sopilts švedu, ir pramini anī tun kalna „Girgžduti“. Anī tin gīvena. Kāp sopīli, išdirba tuokius kombarius ir gīvena tūs kombariūs.

Papasakuojė ŠLIOGERIS JUOZOS, 86 metu omžiaus, gīvenės Juciškės kaimė. Teksts LTR 3563(60)

GIRGŽDUTAS PANA

Šnekieji, kad če iš Latvijis pana bovusi – Girgždūta, so sava žmuogom. Ir atseveži pasuogas žalti.

Ir pavadēna ton kalna Girgždutas vardo. Vis Girgžduti ir Girgžduti.

Papasakuojė GEČAS ANTANS, 82 metu omžiaus, gīvenės Pagirgždutės kaimė. Teksts LTR 3563(108)

MILŽINŪ ŽMONAS

Liūb pasakūti, kad ont Girgždutis ir ont Medviegali milžinā gīvenin. Anū žmonas virdavosis valgīti ir so somčio kits kitā dūdavosis zopas (sriubos) pakašta-vuoti.

Koks šešielis saulē tekont če susidara, tīk anī, milžinā, liūb ožimti vītas tūs žēmīs.

Papasakuojė PRALGAUSKIENĖ MONIKA, gyvenusi Vašilienu kaimė. Teksts LTR 3577(51)

ŠVEDĀ PILELĖS KALNI

Pilali tuoki ir Pagirgždutie – švedu sopilta. Iš Ožgiri, iš Vaitkaus dvara žemiu. Tin ir tuoki dauba iškas-ta – Jorkdaubis. Nėši ir pīli. Švedā gīvena tūs orvūs. Vīni Girgždutie gīvena, vo kiti – Pilalie.

Papasakuojė BRUSKIENĖ JULĖ, 62 metu omžiaus, gīvenusi Vašilienu kaimė. Teksts LTR 3578(259).

Žemaitija. Virginijaus Baranausko nuotraukos

NE TU SUPILĖ – NE TU NUKASK

Avelis kasi ton Pilali. Anam bakasont, kad ožkėla viejis tuoks baisiauis, kad pradieji, saka, beržā linkti lig pat žėmis! Ons baisiausē parsigonda, mėti luopėta ont žėmis, kad parlieki nomī, saka, ba žada.

I ons torieji tuoki merga Antosi. Saka anā:

– Antosi, noeik pažiūrieti, ar tas viesols tabie, ar nē. Ana noeji.

Pareji ir saka:

– Išvaikščiujau po vesa beržina – tīlo, sauleli švīt, po beržus paukščiokā čiolb. Anie kuoki triokšma.

Ons saka:

– Kuol aš gīvs, daugiau narošuoso.

Ir sarnie anam apsisapnava: „Ne to sopilė – ne to nokask“. Ons nuorieji nosikasti kėli.

Papasakuojė DUNAUSKIENĖ MORTA, apie 55 metu omžiaus, gīvenusi Nevardienu kaimė. Teksts LTR 3565(39).

Pērma kartą padavėmā bova paskelbtė leidinie „Kraštotyra“ (Vilnius, 1967 m., p. 179–181)